

5 класс Нохчийн мотт		
Карладакк хар	Талламан диктант	<p align="center">«Бекъа.»</p> <p>Дешаран шо чекхделира. Т1екхечира аьхкенан каникулаш. Хьуьсен Идрис волчу бригаде балха вахара. Сатоссуш хьала а г1оттий, бекъа 1амо волалора иза. «Казбек, схьало ког! Казбек, гора х1отта!»-бохуш 1амайора Хьуьсена иза.</p> <p>Инзаре дара Хьуьсен дуьххьара цунна т1ехууш. Бекъо охьатоьхна лазорна кхоьруш, наха т1ехаа ца вуьтура иза.</p> <p>Амма к1ант кхоьруш вацара. Бекъан амал дика евзара цунна. Дуьрстанан гаьллаш бага а йоьхкина, бекъа керта юххе а оьзна, т1ехиира Хьуьсен. Казбек т1ехьарчу когаш т1е ира а х1уьттуш, готийсаелира.</p> <p>Вехха идийра цо иза, амма Хьуьсен ч1ог1а 1ара говрахь. Дика хаьара цунна говраца шен дег1 лело.... (90 дош. Х.-А.Берсанов. «Вайн махкара акхарой а, олхазарш а.)</p> <p>Грамматически т1едахкарш.</p> <p>1.) 3-чу абзацера схьаязде: 1-ра вариант-ц1ердешнаш. 2-г1а вариант- билгалдешнаш.</p> <p>2.) К1ел сиз хьаькхначу дешнийн дожарш билгалде.</p>
Предложен ин коьрта а, коьртаза а межаш	Талламан диктант	<p align="center">«Зайнди»</p> <p>Аьхкенан юккьера бутт т1екхечира. Цу баттахь къаьсттина денош довха дог1ура. Еарин дийнахь сахуьлуш г1аьттина Бисолта мангал хьакха вахара. Цу дийнахь луларчу юьртахь базар яра. Кхо герга даьтта а эцна, Аруха цу базара яха елира. Цо ша базар яхале дуккха а г1уллакхаш дехкира Зайндина т1е....</p> <p>Бода къовлалуш, еана ц1а кхечира Аруха. Цунна шайн кертахь хилла къаьхьа де гира. Д1асахьежарх, мохь тохарх, Зайнди-м ца каравора...</p> <p>Бисолтий, Арухий дукха хан ялале, шаьшшинна суьйренан х1ума а йиьна, охьадижира. И шиь башха Зайнди лаха сингаттам болуш а дацара. (83 дош. Бадурев С.)</p> <p>Грамматически т1едиллар.</p> <p><i>Синтаксически таллам бе.</i></p> <p>1-ра вариант-1-ра предл. 2-г1а вариант-2-г1а предл</p>
Предложен ин цхьанатай панера меженаш	Сочинени	«Суна х1унда беа нохчийн мотт»

Синтаксис пунктуаци	Талламан диктант	<p style="text-align: center;">«1а»</p> <p>1а 1аламехъ уггар шийла хан ю. Муха хуур ду, 1а доьлча?</p> <p>Халкъо олуш ду: «Малх ц1а кхаьчча, 1а дулу». Иза нийса ду. Де уггар дацделла хан хуьлу иза. Цул т1аьхъа дог1у масех де кхин хийца ца луш лаьтта. И денош д1адевлча, де дахдала долало. 1аьнан уггар шийла цхъа мур хуьлу. Цунах чилла олу. Чилла юлу 1а доьлла ткъа де д1адаьлча. Иза шовзткъа дийнахь-бусий лаьтта.</p> <p>Чиллахь, г1айба санна, т1е ло а диллина, массо генаш лаьтта х1уьттуш букардахна хуьлу дитташ, коьллаш. 1аьнан хьун, хьежа ца к1ордош, исбаьхъа хаза хуьлу. Х1аваь ц1ена саде1а атта долуш.</p> <p>(94 дош. Хь.Хасаев. «1аьнан чиллахь.»)</p> <p>Грамматически т1едахкарш.</p> <p>1.) <i>Билгалдаха деха мукъа аьзнаш.</i>(Кеп. Шийла)</p> <p>2.) <i>Схьаязде:</i></p> <p>1-ра вариант-мукъаза шалха ши элп ул-уллохь лаьтташ долу дешнаш.</p> <p>2-г1а вариант -шала мукъаза элташ шайца долу дешнаш.</p>
Фонетика, графика, орфогра- фи	Изложе- ни	<p style="text-align: center;">«Майра хьаша»</p> <p>Г1алара хьаша веара тхо долчу. Казбек яра цуьнан ц1е. тхан хенара вара иза. Жима хиларх, хьаша-хьаша ма ву. Цундела, вайн г1иллакхо ма-хьобхура, лорура оха иза, тхешан ма-хуьллу там бора. Тамашийна амал яра хьешан: ловза вог1уш а ц1ена бедарш юхура цо. Тхобга т1еххула хьобжура иза, ша массарел воккха, хьекъале хетара. Хабар дийца ч1ог1а лууш вара.</p> <p>Шена экскурсехъ гинарг, т1аккха яккхийчу г1аланашкахула лелар дуьций, багош г1овтийначохь дуьтура цо бераш. Иштта дийцира тхо тхуна, цхъана дийнахь хьуьнхахь ша текхарг муха лецира.</p> <p>Х1орш, цхъа тоба бераш, лам т1е девлла хиллира. Ловзуш, х1орш д1адоьлхуш, кхарна хьалхха, шок а тоьхна, т1еболабелла цхъа кьорза лаьхъа. Х1окхо х1ума а кхера ца луш, лога т1е ког а билийнаа, багара мотт ч1ешалгаца оззийна схьабаккхина.</p> <p>Цо и дийцинчу шолг1ачу дийнахь эвлаистехь ловзуш дара тхо. Цхъана хенахь тхан хьешан-«Вай, мама-а!»-аьлла мохь белира. Д1аиккхира иза. Оццул майра к1ант кхейрийнарг х1ун ю техъа аьлла, цецбевлла, т1едахара тхо. 1абдулла вара цхъа юткъа-1аьржа боьхъа х1ума когашца юьйш воллуш.</p>

		<p>-Вуй, Казбек, юккъачу хьуьнхяхь боккхачу текхарган багара мотт баьккхина волу хьо х1окху жимачу х1уманан х1унда кхеравелла?-бехк баьккхира оха.</p> <p>-Суна гинарг-м яцара жима,-бехказа вуьйлира хьаша.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Г1алара хьаша. 2. Хьешан тамашийна амал. 3.Хьешо лаьхьанан мотт схьабаккхар. 4.Казбекан кхеравалар. 5.Бехказло.
Фонетика, графика, орфографи	Сочинени	«Сан хьоме нана»
Фразеологизмаш	Изложени	<p>«Хьоза</p> <p>Талла вахана ,беша юккъехула схьавог1уш вара со. Суна хьалха дедда доьдуш ж1аьла дара . Ц1еххьана шен болар лаг1дина ,теба дуьйлира иза,шена хьалха цхьа олхазар долуш санна.Бешан йохалла д1асахьаьжча,з1акаран уллеш можа а йолуш, коьрта т1ехь месала пеллагаш а долуш, жима хьоза гира суна.Бена чуьра охьадоьжнера иза (мохо ч1ог1а лестадора бешара дитташ),меттах ца хьовш хиина лара иза,х1етта девлла дог1у т1емаш,г1ор доцуш, даржа а дина.</p> <p>Сан ж1аьла жим –жимма доьдуш гергадахара цунна, ц1еххьана уллорчу дитташ т1ера цунна хьалха охьадуьйжира, некха т1ера пеллагаш лаьржа а долуш долухьоза-бага г1аттийна цергаш гуш лечу ж1аьлина,хьалха дусаделла буьрса хьерадаьлча санна ,цкъа , шозза д1ай-схьай иккхира иза.</p> <p>Шен к1орнина хьалха иккхина иза к1елхьараяккхаг1ертара иза. Амма цуьнан жима дег1 кхерамах хьбнера дог детталора, аз а лаг1деллера,дала дан хьийзара хьоза,шен дег1 а,са а ца кхоадора цо.</p> <p>Мел доккха ,инзаре хета дезара цуьнна ж1аьла!Амма х1етте ашен лекхачу, кхерамехь доцчу диттан гона т1ехь ца лийра иза.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Беша юккъехула схьавог1уш. 2.Ж1аьлин теба долар
Дешан х1оттам	Талламан диктант	<p>«Жа дажош»</p> <p>Кест-кеста вовшашна уллохь нислора жа дажош волу Ибрах1иммий, бажа бажош волу Ханпаший. Ханпашина цхьац ца тайпа хьехамаш бора воккхачу стага. Цо цунна</p>

		<p>дуьйцура май раллех а, доьналлех а, стогаллех а лаьцна. Ханпашас боккхачу безамца ладуг1ура воккхачу стага дуьйцучуьнга. Дуьххьал д1а Ханпаша зерхьама, Ибрах1има элира:</p> <p>- Ва, Паша, нехан бежнаш дажош лелар эхь ду ца аьлла хьобга цхьаммо а?</p> <p>- Эхь хьаха ду нахе сискал йобхуш лелча, - сихха жоп делира Ханпашас.</p> <p>-Кхул тоьлаш болх бацара хьуна кхузахь?</p> <p>- Сунна нефтекачке балха ваха лаьара, амма со д1а ца оьцу, жима ву бохуш. (91 дош)</p> <p>Грамматически т1едиллар.</p> <p>1.2-чу предл.бе синтаксически къастам.</p> <p>2.Цхьанатайпанарчу меженашна буха сиз хьакха.</p> <p>3.Карае чолхе предл. амма хуттургаца. Грамм.баххаш билгалбаха</p> <p>4.Т1едерзар билгалдаккха.</p> <p>5. Автор дешнаш билгалдаха.</p> <p>6.Диалог юххе Д дилла.</p>
Ц1ердош (юкъяра кхетам)	Изложе-ни	<p>«Ден весет»</p> <p>Цхьана стеган ворх1 к1ант хилла. Мацца а, шех лен цамгар кхетча, дас, кхайкхина и ворх1е к1ант те1 а валийна, цаьрга аьлла:</p> <p>-Ворх1е а, ваха а г1ой, цхьацца сара а бохьуш чувола, аса, со валале, цхьа весет дийр ду шуьга!</p> <p>Цхьацца сара бохьуш, чу а веана, ворх1е а дена хьалха д1ах1оьттина.</p> <p>Дас аьлла: «И ворх1е а сара вовшах а тохий, т1ийриг а хьарчай, цхьа ц1ов бе».</p> <p>Шайга аьлларг дина к1енташа.</p> <p>Дас воккхахволчу к1анте аьлла:</p> <p>-Схьаэцал, к1ант, уьш кагдан хьажал.</p> <p>Цу серах дина девзиг, гоьла т1е а те1ош, кагдан г1ертарх, ца кагделла к1анте.</p> <p>Цуьнга санна, вухку вежаршка а аьлла дас. Цаьрга а цхьаьнгге а ца кагделла девзиг.</p> <p>Т1аккха дас аьлла:</p> <p>- И хора сара къаста а бай, ша-ша а баккхий, хьовсал, шайга уьш кеглой.</p> <p>Цо ма-аллара, серий ша-ша даьхна, кегдина.</p> <p>Дас т1аккха шен к1енташка аьлла:</p> <p>-Хьовсал, сан к1ентий. И аша цхьаьна вовшахтоьхна ворх1 сара санна, шу цхьаьна, бертахь, вовшийн г1о деш хилахь, шух адам а кхаьрдар дац, амма шу вовшахдовлахь,</p>

		<p>наха шу а лорур дац. Барт цхъаъ болуш хилалаш. Барт ч1ог1а маъ1на долуш х1ума ду шуна.</p>
<p>Карладакк хар</p>	<p>Талламан диктант</p>	<p>«1алам»</p> <p>1алам. И дош доца делахъ а, шен чулацам к1оргера болуш ду. Адамийн а, дийна-тийн а, хъаннийн а дахар 1аламах хаъдда хила йиш йолуш дац.</p> <p>Самукъане, хаза б1аъсте чекхъелира. Т1еера беркате, йовха аьхке. Иза адамаш-на уггар каде мур бу.</p> <p>Акхарой а, олхазарш а синтем боцуш лелара. Цара шайн б1аъста дуьненчу евла к1орнеш кхийора, 1алашйора, уыш когайохуьitura. Малх гучуболлушехъ, дохк д1адайра, баца т1ера тхин т1адамаш дакъаделира. Дерриг 1алам, малхана дела а къежаш, д1ах1оьттира.</p> <p>1аламо шен къайленех пайдаоьцуьитур бу массо а садолчу х1умане.</p> <p>(80дош.Хь. Хасаев.)</p> <p>Грамматически т1едахкарш.</p> <p>1.Кху дешнашна ялае синонимаш:</p> <p>1-ра вариант хаза (исбаьхъа), каде (т1ахъаьлла).</p> <p>2-г1а вариант самукъане (забаре), беркате (хайр, ни1мат, токхо).</p> <p>2. Морфологически таллам бе.</p> <p>1-ра вариант- 1алам, б1аъсте, адам, 2-г1а вариант-дош, аьхке, малх.</p> <p>3. Дешнийн х1оттам билгалбаккха.</p> <p>1-ра вариант 2-г1а вариант</p> <p>чекхъелира, малхана дакъаделира, т1адамаш</p>
<p>5-чу классехъ 1амийнарг карладак-кхар</p>	<p>Шеран талламан диктант</p>	<p>«Б1аьстенан суьйре.»</p> <p>Хаьий хьуна, доттаг1а, нохчийн лаьмнашкахъ б1аьстенан суьйре мел хаза хуьлу? Гобаьккхина, б1аьрг мел кхочу а, гуш хуьлу, говзачу куьйгаша лерина басар хьаькхча санна, лилула-сийна басеш. Царна т1ехъ техкачу стеша а, коканийн коьллаша а, хьаьрса-хьечаша а хьалххехъ заза доккхий, мел генара юьрта кхачайо цхъа ша-тайпа тамашийна хаза хьожа. Лаьмнашна т1ехъа бала карах ца долуш, тийсалуш, сецалуш, буха г1ертачу малхо шен дашо з1аьнарш басешца д1аяржайой, исбаьхъа суьрташ х1иттош лепо доладо басешна куз хилла 1охку и хаза зезагаш.</p> <p>1аламан х1оттамах даккхийдеш, царна т1ехула дайн хьийзаш хуьлу басна тайп-тайпана долу полларчий, дахарна саьхъара долу накхаран мозий, з1уганашший.</p> <p>Секха-1одаца кхоьссина пха санна, мозашний, чуьркашний чухехкалуш, шок етташ, хьийзаш хуьлу т1ам 1аьржа ч1ег1ардигаш. (107 дош)</p>

